

**Ferreira, J. J. M., Raposo, M., Rutten, R., Varga, A. (eds.):
Cooperation, clusters, and knowledge transfer
(Springer Verlag, Berlin, Heidelberg, 2013, 263 o.)**

ELEKES ZOLTÁN

ELEKES Zoltán: PhD-hallgató, Szegedi Tudományegyetem Közgazdaságtani Doktori Iskola;
elekes.zoltan@eco.u-szeged.hu

Zoltán ELEKES: PhD student, Doctoral School of Economics, University of Szeged;
elekes.zoltan@eco.u-szeged.hu

A Springer Kiadó *Advances in spatial sciences* sorozata a tértudományok területén elért korszerű eredmények széles körű terjesztésére vállalkozik. A sorozat kimondott célja a hagyományos kutatói olvasókör mellett a szakpolitikai háttérű olvasók megszólítása, és az ilyen mondanivalóval rendelkező tanulmányok becsatornázása az egyes tértudományi diskurzusokba. A *Cooperation, clusters, and knowledge transfer* című tanulmánykötet e sorozat egyik közelmúltban megjelent kiadványa.

A kötet három részbe rendezve 13 tanulmányt közöl. Az első rész a vállalatok közötti együttműködésekre és a regionális klaszterek – utóbbi időben újabb lendületet kapott – koncepciójára koncentrál. A második rész az innovációt és a vállalatok interaktív tanulását emeli ki, ebből a szempontból jeleníti meg a vállalkozói tevékenységet, és a regionális hálózatok témakörével becsatornázza az innovációs rendszerek gondolkörét. A tanulmánykötet harmadik része kiemelten foglalkozik az egyetemek és a gazdaság kapcsolatával, valamint a tudástranszfer-lehetőségek klaszterekre és innovációra gyakorolt hatásával.

Az első rész első tanulmányában *F. Lasch, F. Robert, F. Le Roy és R. Thurik* az induló vállalkozások telephely-választási döntéseit meghatározó regionális tényezők szerepét elemzik. Idősoros adatok regressziós elemzésére támaszkodva kimutatják, hogy a vállalkozói tevékenység regionális befolyásoló tényezői nem egyformán érvényesülnek a high-tech és nem high-tech iparágakban. Ennek megfelelően az iparág-specifikus vállalkozásösztönzési szakpolitikai beavatkozások mellett foglalnak állást. Eredményeik alapján a gazdaság egészében tapasztalható vállalkozói tevékenység intenzitása és a high-tech vállalkozásalapítási hajlandóság között pozitív irányú kapcsolat van.

J. Jimenez-Moreno, R. Martínez-Cañas, P. Ruiz-Palomino és F. Sáez-Martínez tanulmánya a tudományos és technológiai parkok, valamint a társadalmi tőke

irodalmának összekapcsolásával járul hozzá a helyi és regionális gazdaságfejlesztés eszközrendszeréről és hatásmechanizmusáról folytatott diskurzushoz. A kvantitatív módszertanra támaszkodó elemzés fő megállapítása, hogy az egyetemek és a helyi gazdaság közötti kapcsolatok erősítése a tudományos és technológiai parkok segítségével hozzájárul a társadalmi tőke gyarapodásához, ami a helyi és regionális gazdaság egésze számára többleterőforrást jelent.

J. Hermans tanulmányával a klaszterkutatás konceptuális-módszertani alapjaihoz kapcsolódik. A szerző a tudástranszfer-folyamatokat a saját helyzetükben értékelő (*situated approach*) és a releváns hatalmi-politikai viszonyokat figyelembe vevő megközelítés mellett érvel. Szerinte e megközelítés nyomán háromféle elmozdulás történik a klaszterekben megvalósuló tudástranszfer kutatási kérdéseiben. Egyrészt a tudásáramlás helyett a tudással kapcsolatos interakció válik a kutatás tárgyává. Másrészt a tanulási folyamatok megértésében az instrumentális tényező helyett a hatalmi-politikai tényezők szerepe válik hangsúlyossá. Harmadrészt az elemzési szint a kollektív felől az egyének közötti felé mozdul el. A klaszterhálózat szerkezetét a szerző önmagában is magyarázandónak tekinti, mert azokat a gyakran hatalmi-politikai erőterben megvalósuló interakciók formálják. Az ilyen szempontú kutatásokban a kutatás-fejlesztési és a *spin-out* folyamatok, valamint az állami szereplők működésének jobb megértését szorgalmazza.

Esettanulmányukban R. Liu, H. Zhang és Z. Yang az egyetemi tudástranszfer egyik megjelenési formájával, a kutatók vállalkozóvá válásával foglalkoznak. A kutatóból lett vállalkozókkal készített interjúk alapján megállapították, hogy a leuveni high-tech klaszterben alapvetően két tényező járult hozzá a vállalkozói életformába történő eredményes átmenethez. Az egyik tényező a klasztert alkotó szereplők közti innovációs hálózat minősége volt, amely a tudástulcsordulás erősítésével segítette a vállalkozókat. A másik tényező az egyetemek és a high-tech kutatóintézetek által nyújtott segítség volt, amely az üzleti lehetőségek felismerésében és az erőforrásokhoz való hozzájutásban jelentett többletet.

Az első rész zárótanulmányában J. Ferreira, M. Raposo és C. Fernandes a portugál Centro és a spanyol Castilla y León határ menti régiókban megfigyelhető vállalati kooperációs mintázatokat vizsgálták. Amellett érvelnek, hogy a határokon átnyúló vállalkozói együttműködések regionális versenyképességet formáló tényezők a határ menti térségekben. Ezek az együttműködések azért lehetnek pozitív hatással a versenyképességre, mert ellensúlyozzák azt a versenyhátrányt, amely a határ menti térségek gyakran periferikus jellegéből adódik. Emellett az együttműködés többleterőforrásokhoz juttatja az együttműködésben részt vevőket.

P. Cooke az átmeneti régiók (*transition regions*) fogalmát az ökoinnovációk példáján keresztül mutatja be. Szerinte ezek a régiók olyan helyek, ahol egy formálódó innovációs klaszter valamilyen niche-piacon érvényesül. A szerző áttekinti azokat a térbe helyezett és tér nélküli elméleteket, amelyek a szénhidrogén-alapú technológiáktól való eltávolodás vizsgálatában relevánsak: az öko-

lógiai modernizációs elméletet (*ecological modernization theory*) és annak térbe helyezését megkísérlő városirezsim-elméletet (*urban regime theory*), valamint az innovációs rendszer gondolatkörével rokon koevolúciós átmenetelméletet (*co-evolutionary transition theory*). Az elméleti áttekintésben teret kap a kapcsolódó ágazati változatosság (*related variety*) regionális gazdaságtani és evolúciós gazdaságföldrajzi gondolata, amely többek között a gazdasági-technológiai átmenetek jobb megértésében jelent újdonságot.

R. Rutten és D. Irawati írásának kiindulópontja az innováció, tanulás és tudás-teremtés fontossága a gazdasági teljesítmény szempontjából. A regionális klaszterek eltérő teljesítményének megértését kétfelől közelítik meg. Egyrészt a regionális klaszterek sajátosságai eltérnek, másrészt eltérőek maguk a régiók is, amelyekbe a klaszterek beágyazódnak. E különbségeket a szerzők két esettanulmányban követik nyomon. Az indonéz Jáva autóiipari klaszter alapvetően japán külföldi működő tőkére épül, a klaszterhez és a régióhoz kötődő társadalmi tőke szerepe kevésbé jelentős. A holland Eindhoven regionális klaszter esetében a klaszter regionális beágyazottsága jellemző, fontos erőforrás a klaszter és a régió társadalmi tőkéje. A szerzők ezeket a különbségeket azzal magyarázzák, hogy a két klaszter eltérő fejlettségi fázisban van és eltérő fejlettségű régióban működik.

M. Noguera, C. Alvarez, D. Ribeiro és D. Urbano tanulmánya intézményi és feminista közgazdaságtani alapokon a nők vállalkozóvá válásának szociokulturális tényezőivel foglalkozik. A kutatás kvalitatív, összehasonlító esettanulmány: hat olyan vállalkozó esetét veti össze, akik a katalán szolgáltató szektorban tevékenykednek. Az adatgyűjtés a vállalkozókkal, a vállalkozók családtagjaival és vállalkozási szakértőkkel készített interjúkra épült. Eredményeik alapján a családi háttér, a társadalmi kapcsolatok és a viselkedésminták egyaránt befolyásolják a nők vállalkozóvá válását. Emellett nem meglepő módon megjelenik a hagyományosan fontosnak tartott vállalkozói attitűd jelentősége is.

J. Adriano, P. Fernandes, H. Sampaio és J. Lopes az egyetemi vállalkozókkal és az egyetemek regionális gazdaságfejlesztés során felveendő szerepével foglalkoznak. Az innovációt és a vállalkozóvá válást támogató egyetemi szervezeti egységet legjobb gyakorlatként bemutatva a szerzők összefoglalják a sikeres vállalkozói tanulás elemeit a tekintetben, hogy ehhez miként járulhatnak hozzá a felsőoktatási intézmények. Az általuk bemutatott innovációs és vállalkozói iroda három szempontból járul hozzá a regionális gazdaságfejlesztéshez. Egyrészt elősegíti a hallgatók munkába állását a hallgatók és a munkáltatók közötti kommunikáció megkönnyítésével. Másrészt tréningek révén hozzájárul a hallgatók vállalkozóvá válásához. Végül technológiatranszfer-szolgáltatásokat nyújt a régió vállalatainak. A szerzők véleménye szerint a hasonló kezdeményezések hozzájárulhatnak az intézményi gazdálkodási környezet javításához, ugyanakkor a legjobb gyakorlatok terjesztésével a vállalkozások tanulásának elősegítésében és a régió versenyképességének növelésében is szerepük van.

A tanulmánykötet utolsó része az egyetemi tudástranszferrel foglalkozik. M. Abreu és V. Grinevich az Egyesült Királyságban végzett nagy mintás kérdőíves

felmérés alapján vizsgálták a kapcsolatot az akadémiai természettudományos, társadalomtudományos és a művészeti tevékenységek, valamint a vállalati, köz- és civil szféra között. Eredményeik alapján a kutatási tevékenység mellett kevésbé valószínű, hogy valaki a magán- és a civil szférában is megjelenik. A szerzők értelmezésében az oktatási és kutatási tevékenységek kombinálása – szemben a szétválasztásukkal – hozzájárulhat a nagyobb volumenű magán- és civil aktivitáshoz. Emellett kitérnek arra, hogy a kapcsolatokat érdemben befolyásoló tényezők nagyjából egyéni és csak kisebb részben intézményi kötődésűek. A tudományterületi különbségekről kiderül, hogy például az élettudományokban dolgozók inkább vállalnak szerepet nonprofit szervezetekben. A kutatás eredményei szerint a nők nagyobb valószínűséggel jelennek meg a köz- és civil szférákban, mint a magánszférában.

Erdős K. és Varga A. tanulmányukban az egyetemi vállalkozókat csoportosítják a tudományhoz és az üzlethez kapcsolódó motivációs tényezők mentén. A félig strukturált interjúk alapján a magyar biotechnológiai ágazatban négy elkülönülő csoport figyelhető meg az akadémiai *spin-off* folyamatok során. Ezek a tudományos és üzleti motivációs tényezők jelenlétének mértékében térnek el és tükrözik a kutatók kettős kötődését. A „hagyományos” egyetemi vállalkozók belsőleg motiváltak, örömeiket lelik ötleteik megvalósításában és vállalkozásuk építésében. A „kiegensúlyozatlan” csoportba sorolt egyetemi vállalkozók teljes prioritást adnak tudományos vagy üzleti tevékenységüknek a másikkal szemben. Az „akadályoztatott” egyetemi vállalkozók szintén belsőleg motiváltak és kedvezőtlen körülmények között is eredeti terveik megvalósításán dolgoznak. A „külsőleg motivált” egyetemi vállalkozók erőteljesen képviselik a tudományos normákat, emellett a vállalkozói tevékenységet az előrejutásban szükségesnek, nem pedig önként vállaltnak látják. A különböző csoportok motivációiban megjelenik az akadémiai és az üzleti szférában betöltött szerep eltérő értelmezése és a kutatásfinanszírozás operatív kihívása is.

E. M. Bergman írásában az egyetemi kutatói mobilitással foglalkozik, amelyet webes kérdőíves felmérés segítségével vizsgált. A kutatás Hirschmann mobilitáskonceptiójára támaszkodik, amely a kutató mobilitását egy kedvezőbb állás reményében meghozott kilépési döntésnek tekinti. Ez összevethető azokkal a szempontokkal, amelyek a maradás mellett szólnak: a meglévő pozíció iránti lojalitás és az intézményi döntéshozatalba való beleszólás képessége. Eredményei azt mutatják, hogy az aktuális munkahely iránt lojálisak és a munkahelyi folyamatokba beleszólással rendelkezők szignifikánsan kevésbé hajlandóak a mobilitásra. Azokat pedig, akik mobilnak bizonyulnak, elsősorban a jobb anyagi körülmények, a kutatóhely hírneve és a leendő kollégák felkészültsége motiválja a munkahelyük elhagyására. Ebben a tekintetben a mobil kutatók álláskeresési tevékenysége térben nem korlátozódik az európai kutatási térségre.

A tanulmánykötet záró tanulmányában L. Foss, E. Oftedal és T. Iakovleva a tapasztalat alapú (*action-based*) vállalkozói programok hallgatói vállalkozói tevékenységre gyakorolt hatásával foglalkozik. A tanulmány alapos elméleti át-

tekintése a vállalkozásoktatási irodalomnak, és amellet érvel, hogy a vállalkozásoktatás során a hallgatóknak elsősorban nem a vállalkozói létről kell tanulniuk, hanem a vállalkozóvá válásról. Ehhez a tanulási folyamathoz járulnak hozzá a tapasztalatszerzést előtérbe helyező oktatási módszerek. A szerzők a hallgatói vállalkozóknak fontos szerepet tulajdonítanak az innovációban és a regionális gazdaság fejlődésében. A hallgatói vállalkozók az innovációk üzleti bevezetésével ugyanis tudástranszferfunkciót is betöltenek.

A kötet tanulmányai változatos módszertanra épülnek, kvalitatív és kvantitatív módszerekre támaszkodó kutatási eredményeket egyaránt közölnek. A hagyományos ökonometriai módszerek mellett megjelenik az interjúkra támaszkodó elemzés is. Ebben a tekintetben a kötet reflektál a regionális tudományban az utóbbi időben újra megjelenő módszertani pluralizmus iránti igényre. A sorozat deklarált szakpolitikai érdeklődése óvatosan, de megjelenik a tanulmányokban. A legtöbb szerző kisebb-nagyobb mértékben foglalkozik a kutatási eredmények szakpolitikai következményeivel. Ezek elsősorban a szakpolitikai eszközök finomhangolására és hatásmechanizmusainak jobb megértésére vonatkoznak. Visszatérő gondolat a szakpolitikai eszközök differenciált alkalmazása, főleg a vállalkozásfejlesztés iparági, társadalmi és regionális vonatkozásaiban.

A tanulmányok világos és előre kijelölt gondolati keretben maradnak, minden esetben a versenyképességre és a regionális gazdaság fejlődésére gyakorolt pozitív hatás képezi az értékelés alapját. A kötet elsősorban vállalkozásfejlesztési fókuszú, a regionális klaszterek és a határ menti térségek hagyományosan regionális témáit is elsősorban a vállalkozások együttműködési lehetőségei szempontjából közelíti meg. A kötet markáns vonulata az egyetemek tudástranszfer-folyamatokban betöltött szerepének értékelése. Ezt a szerepet a tanulmányok elsősorban a vállalkozói környezet minőségének javításaként és az innovációt eredményező tudás vállalatokhoz való eljuttatásaként értelmezik. A tanulmánykötet összességében teljesíti kitűzött célját, keresztmetszetet ad a versenyképesség-központú vállalkozásfejlesztés és az egyetemi tudástranszfer szakirodalmáról, új eredményeket és módszertani változatosságot felmutatva.